

DOI : 10.33274/2079-4762-2019-46-2-123-130

JEL : F17, L80, Z32

УДК 339.5: 338.48 (477)

Гейер Е. С.,
д-р екон. наук,
доцент

Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна,
e-mail: geyer@donnuet.edu.ua
e-mail: nikolaichuk@donnuet.edu.ua

Ніколайчук О. А.,
канд. екон. наук

ДІАГНОСТИКА СТАНУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ТУРИСТИЧНИМИ ПОСЛУГАМИ В УКРАЇНІ

UDC 339.5: 338.48 (477)

Geyer E. S.,
Grand PhD in Economic sciences,
Associate professor

Donetsk National University of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kriviyi Rih, Ukraine,
e-mail: geyer@donnuet.edu.ua

Nikolaichuk O. A.,
PhD in Economics sciences

e-mail: nikolaichuk@donnuet.edu.ua

DIAGNOSIS OF THE STATE OF INTERNATIONAL TRADE IN TOURIST SERVICES IN UKRAINE

Мета — проаналізувати стан міжнародної торгівлі туристичними послугами України в сучасних умовах та виявлення ключових факторів її розвитку.

Методи. Методами дослідження були діалектичний метод наукового пізнання, загальнонаукові методи: аналіз, синтез, систематизація, порівняння, метод відносних величин (для аналізу інформації щодо динаміки, структури та результативності міжнародної торгівлі туристичними послугами), графічний метод (для візуалізації отриманих результатів), методи економіко-математичної статистики та моделювання (для побудови кореляційно-регресійних моделей впливу факторів на розвиток міжнародної торгівлі послугами, що пов'язані з подорожами), абстрактно-логічний метод (для формулювання висновків).

Результати. Проаналізовано динаміку експорту, імпорту та сальдо міжнародної торгівлі туристичними послугами України. Проведено оцінювання ефективності зовнішньої торгівлі України послугами, пов'язаними з подорожами. Встановлено зниження результативності міжнародної торгівлі туристичними послугами, що виявляється у збільшенні негативного сальдо зовнішньоторговельних операцій, переформатуванні структури зовнішньоторговельного обороту туристичними послугами на користь зростання частки імпорту на 31 %, зниженні темпів розвитку туристичної діяльності з 2014 р. через негативні політичні та соціально-економічні явища. Для визначення ключових параметрів розвитку міжнародної торгівлі туристичними послугами України проведено багатофакторний кореляційно-регресійний аналіз. Отримано регресійну модель залежності результативності зовнішньоторговельних операцій туристичними послугами від політичної стабільності в країні. Зроблено висновок про те, що зміна на 1 % індексу політичної стабільності призводить до аналогічної зміни результату міжнародної торгівлі подорожами на 226,58 %.

Ключові слова: міжнародна торгівля, туристичні послуги, сальдо міжнародної торгівлі туристичними послугами, кореляційно-регресійний аналіз.

Постановка проблеми. Характерною ознакою сучасного етапу розвитку світового ринку є випереджальні темпи зростання торгівлі послугами, що зумовлено стрімкими технологічними змінами, інтелектуалізацією праці, інформатизацією суспільних і виробничих

відносин. Важливою складовою міжнародної торгівлі є торгівля туристичними послугами. Під впливом глобалізації та інтернаціоналізації міжнародний туризм стає одним із головних чинників посилення конкурентоспроможності країни на світових ринках, забезпечуючи

валютні надходження до ВВП та зайнятість значної частини населення, сприяє залученню іноземних інвестицій та розвитку туристичної інфраструктури. За останніми даними UNWTO (звіт 2019 г.), у світовому експорті товарів і послуг туризм посідає третє місце (7 %) після експорту палива і хімічних продуктів [1]. Експорт міжнародних туристичних послуг у 2018 р. склав 1,7 трлн дол. США, що становить 29 % світового експорту послуг [1].

Розвиток міжнародної торгівлі туристичними послугами в Україні має значно нижчі показники результативності. За даними Всесвітньої туристичної організації UNWTO, частка України в структурі іноземних туристичних прибуттів Європи в 2018 р. складає 2 %, забезпечуючи отримання 1,445 млн дол. США, що становить 0,3 % від загальноєвропейських надходжень від туризму [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням туристичних послуг як важливої складової міжнародної торгівлі присвячені праці багатьох учених. Зокрема, аналізом туризму в контексті міжнародної торгівлі послугами займалися Антоніо Массіо [2], К. Дженсен та Д. Чжан [3]. Проведенню багатонаціонального аналізу міжнародної торгівлі туристичними послугами присвячене дослідження колективу авторів — А. Вебстера, Дж. Флетчера, П. Хардвіка, Ю. Моракабаті [4]. Емпіричне оцінювання

впливу міжнародної відкритості в торгових туристичних послугах на нерівність у заробітній платі між робітниками різної кваліфікації у сфері туризму виконав у своїй роботі С. Петі [5].

Вивченням місця України на міжнародному ринку туристичних послуг займалися такі вітчизняні дослідники, як: Б. Білоцерківський [6], Г. О. Горіна [7], Л. П. Давидюк та І. В. Турлюк [8], Козубова Н. В. [9], М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. В. Ганич [10], М. С. Рахман та В. С. Оніщенко [11].

Проте, незважаючи на досліджуваність проблеми та наявність значної кількості робіт із цього питання, постійна зміна кон'юнктури туристичного ринку, вплив глобалізаційних процесів потребують аналізу основних тенденцій розвитку міжнародної торгівлі туристичними послугами в Україні.

Мета статті — аналіз стану міжнародної торгівлі туристичними послугами України в сучасних умовах та виявлення ключових факторів її розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо більш докладно динаміку послуг, пов'язаних з подорожами, за даними Держкомстату України про динаміку структури експорту-імпорту послуг протягом 2008–2018 рр. (рис. 1).

Динаміка експорту, імпорту та сальдо торгівлі туристичними послугами в Україні (рис. 1) свідчить про тенденцію зростання імпорту та

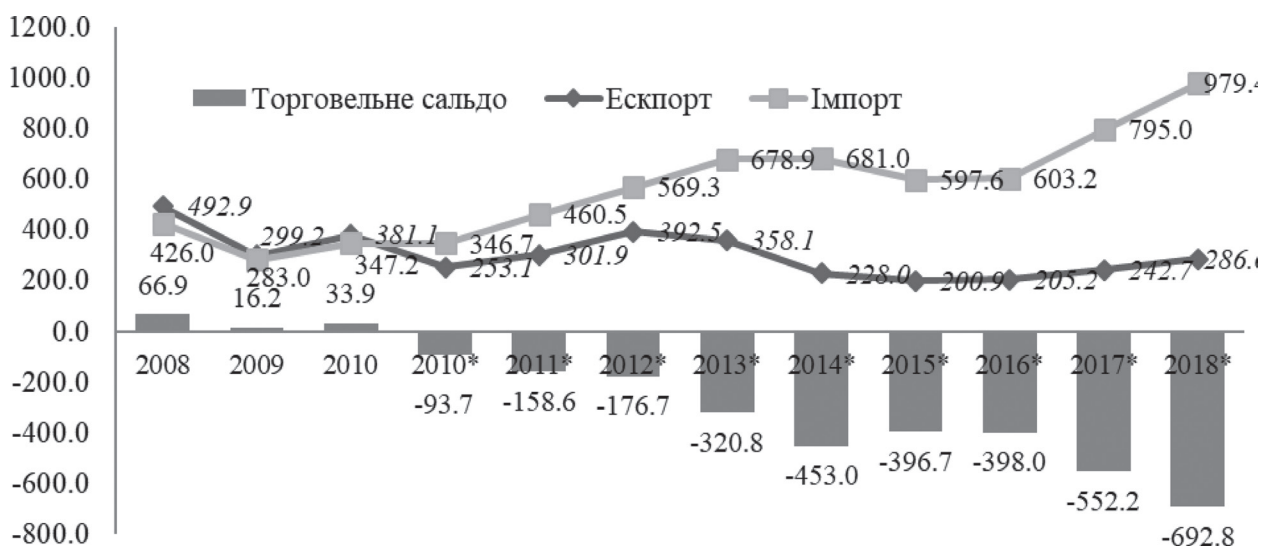

Рис. 1. Динаміка експорту, імпорту та сальдо торгівлі туристичними послугами в Україні, млн дол. США (побудовано за даними Держкомстату України [12]) *

* Інформацію за 2010–2013 наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, за 2014–2016 рр. — без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції, за 2017–2018 рр. — без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

скорочення експорту туристичних послуг, що призводить до збільшення негативного сальдо торгівлі. Так, з урахуванням скоригованих даних негативне сальдо наявне в період 2010–2018 рр., а його приріст за цей період склав 639,4 %. Позитивний результат у зовнішній торгівлі подорожами був протягом 2008–2009 рр., однак у кількісному вираженні він скорочувався.

Щодо динаміки експорту туристичних послуг (табл. 1), то протягом 2008–2018 рр. він не мав чіткої тенденції розвитку. В окремі періоди експорт зростав (2010, 2012 та 2013 рр.), а максимальний приріст зафіксовано в 2012–2013 рр. — 30,02 % у зв'язку з проведенням Євро-2012. Максимальну вартість туристичних послуг було експортовано в 2008 р.

Найбільші темпи скорочення експорту було зафіксовано в 2008–2009 рр. через вплив світової фінансової кризи (-39,29 %), 2010–2011 рр. (-33,6 %) та в 2014–2015 рр. (36,32 %) у зв'язку з негативними соціально-економічними явищами.

Загальне скорочення експорту туристичних послуг за 2008–2018 р. перевищило 40 % та склало 41,85 %, що пояснюється зменшенням попиту через анексію Криму, проведення АТО, зростанням небезпеки через низку терактів, складним політичним та соціально-економічним становищем України.

Імпорт туристичних послуг за 2008–2018 рр. зріс майже на 130 %. Найбільші темпи скорочення імпорту спостерігаються в 2009 р. (-33,57 %) та в 2016 р. (-12,24 %). Найвищі темпи приросту імпорту були в 2011–2012 рр. та протягом останніх двох років (31,79 %), а мак-

симальний розмір імпорту припадає на 2018 р. та становить 979,4 млрд дол. США.

Щодо сальдо міжнародної торгівлі України послугами, пов'язаними з подорожами, то його скорочення зафіксовано в 2008–2009 рр. (-36,64 %). 2010–2011 рр. (-17,65 %), 2014–2015 рр. (12,34 %), 2015–2016 рр. (-12,15 %). У 2016–2018 рр. та загалом за весь досліджуваний період сальдо зростає, однак має від'ємне значення через перевищення темпів приросту імпорту над темпами зміни експорту.

Аналіз динаміки частки експорту послуг, пов'язаних з подорожами, у загальному експорті послуг в 2010–2018 рр. свідчить про її скорочення (рис. 2).

Максимальну значущість експорту туристичних послуг зафіксовано в 2008 р. (4,02 %), а найменшу — в 2014 р. (1,98 %). Деяке поліпшення спостерігається в 2012 р. через проведення Євро-2012 — частка експорту туристичних послуг зростає до 2,78 %, але вже в 2013–2016 рр. показник знов скорочується. Протягом 2017–2018 рр. частка експорту зростає та досягає 2,42 % у 2018 р.

Щодо частки імпорту туристичних послуг у загальному імпорті послуг, то скорочення зафіксовано лише в 2008–2009 рр. на 1,21 % через вплив світової фінансової кризи, а протягом іншого періоду вона стабільно збільшується. Частка імпорту послуг за подорожами зростає за 2008–2018 рр. більше ніж у 2,5 рази та становила в 2018 р. 16,87 %.

Проаналізуємо ефективність торгівлі послугами, пов'язаними з подорожами, в Україні (табл. 2).

Рис. 2. Частка експорту та імпорту послуг, пов'язаних з подорожами, в загальному експорті та імпорті послуг в Україні, % (побудовано за даними Держкомстату України [12])

* Інформацію за 2010–2013 наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, за 2014–2016 рр. — без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції, за 2017–2018 рр. — без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Таблиця 1

Темпи приросту експорту, імпорту та сальдо торгівлі туристичними послугами в Україні, %
(побудовано за даними Держкомстату України [12])

Роки	Темп приросту експорту, %	Темп приросту імпорту, %	Темп приросту торговельного сальдо, %
2009/2008	-39,29	-33,57	-36,64
2010/2009	27,37	22,70	25,10
2011/2010	-33,60	-0,15	-17,65
2012/2011	19,30	32,82	27,12
2013/2012	30,02	23,62	26,16
2014/2013	-8,77	19,26	7,82
2015/2014	-36,32	0,31	-12,34
2016/2015	-11,89	-12,24	-12,15
2017/2016	2,14	0,93	1,24
2018/2017	18,28	31,79	28,36
2018/2008	-41,85	129,9	37,78

Таблиця 2

Показники ефективності зовнішньої торгівлі послугами, пов'язаними з подорожами, в Україні
(розраховано автором за даними Держкомстату України [13])

Роки	Зовнішньоторговельний оборот (ЗО), млн дол. США	Частка експорту в ЗО, %	Частка експорту в ЗО, %	Покриття експорту імпортом, %
2008	918,9	53,64	46,36	115,70
2009	582,2	51,39	48,61	105,73
2010	728,3	52,33	47,67	109,76
2010*	599,8	42,19	57,81	72,99
2011*	762,4	39,60	60,40	65,56
2012*	961,8	40,81	59,19	68,95
2013*	1037,0	34,53	65,47	52,75
2014*	909,1	25,09	74,91	33,49
2015*	798,6	25,16	74,84	33,62
2016*	808,5	25,39	74,61	34,02
2017*	1037,7	23,39	76,61	30,54
2018*	1266,0	22,64	77,36	29,27
Зміна за 2008–2018 рр., %	37,8	-31,00	31,00	-86,43

Зовнішньоторговельний оборот туристичними подорожами за аналізований період виріс на 37,8 %, а найбільші ланцюгові темпи його приросту спостерігалися в 2010 р. (125,1 %), 2012 р. (126,15 %), у 2017 р. (128,36 %) та в 2018 р. (122 %).

У структурі зовнішньоторговельного обороту туристичними послугами за 2008–2018 рр. спостерігається переформатування на користь зростання частки імпорту на 31 % за весь період. Якщо в 2008–2010 рр. частка експорту в зовнішньоторговельному обороті перевищувала 50 %, то з 2011 р. вона щорічно знижувалася та в 2018 р. становила лише 22,64 %.

Відповідно показник покриття експорту імпортом знизився за аналізований період на 86,4 % та в 2018 р. складав лише 29,27 %, при чому експорт перевищував імпорт лише в період 2008–2010 рр.

Дані тенденції свідчать про зниження результативності міжнародної торгівлі туристичними послугами, що пояснюється фінансово-економічною кризою останніх років, анексією АР Крим та проведенням антитерористичної операції на території Донецької та Луганської областей, які негативно вплинули на розвиток бізнесу в сфері туризму. Для підтвердження виявлених тенденцій був проведений багатофак-

* Інформацію за 2010–2013 наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, за 2014–2016 рр. — без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції, за 2017–2018 рр. — без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

торний аналіз залежності сальдо міжнародної торгівлі туристичними послугами від факторів, що впливають, в якості яких були обрані курс долара до національної валюти — гривні (X_1); індекс політичної стабільності (X_2), рівень середньомісячної зарплати населення (X_3). Ін-

формаційною базою для формування вибірки вихідних показників слугували дані Держкомстату України [12] та міжнародних організацій [13]. За допомогою вбудованих функцій Пакета аналізу Excel було отримано кореляційну матрицю, наведену в табл. 3.

Таблиця 3

Кореляційна матриця

	У	X1	X2	X3
У	1			
X1	-0,856642004	1		
X2	0,881834841	-0,90919663	1	
X3	-0,728023699	0,605310608	-0,491835952	1

Отримані коефіцієнти кореляції свідчать про наявність сильного зв'язку між впливовими змінними та залежним фактором, отже відібрані чинники можуть бути включені до регресійної моделі.

За цими факторами було побудовано регресійну модель, отримані результати наведено в табл. 4–6.

Отже, регресійна модель має вигляд:

$$Y = 13,94 + 0,0115 \cdot X_1 + 187,13 \cdot X_2 - 0,037 \cdot X_3,$$

Таблиця 4

Регресійна статистика для лінійної моделі залежності сальдо міжнародної торгівлі туристичними послугами від курсу долара до гривні, індексу політичної стабільності, рівня середньомісячної зарплати (побудовано автором)

Показник	Значення
Множинний коефіцієнт кореляції R	0,945
Коефіцієнт детермінації R-квадрат	0,89
Нормований R-квадрат	0,85
Стандартна похибка	93,79
Спостереження	11

Таблиця 5

Дисперсійний аналіз для лінійної моделі залежності сальдо міжнародної торгівлі туристичними послугами від курсу долара до гривні, індексу політичної стабільності, рівня середньомісячної зарплати (побудовано автором)

Показник	df	SS	MS	F-критерій Фішера	Значущість F
Регресія	3	509647,9149	169882,6383	19,30943129	0,000916865
Залишок	7	61585,36986	8797,90998		
Всього	10	571233,2847			

Таблиця 6

Результати побудови лінійної моделі залежності сальдо міжнародної торгівлі туристичними послугами від курсу долара до гривні, індексу політичної стабільності, рівня середньомісячної зарплати (побудовано автором)

Параметр	Коефіцієнти	Стандартна похибка	t-статистика	P-значення	Нижні 95 %	Верхні 95 %
У-перетин	13,94093736	63,1093341	0,220901354	0,831474312	-135,2889245	163,1707992
Змінна X_1	0,011528928	0,082347099	0,140004062	0,892600062	-0,18319102	0,206248877
Змінна X_2	187,134167	77,8079453	2,405077866	0,047113382	3,147612641	371,1207214
Змінна X_3	-0,037446015	0,014907143	-2,511951166	0,040281809	-0,072695807	-0,00219622

Отримані результати свідчать про дуже високий статистичний зв'язок зміни сальдо міжнародної торгівлі туристичними послуга-

ми та всіх факторів у сукупності: коефіцієнт кореляції становить 0,95, а коефіцієнт детермінації — 0,89.

Отримана модель є статистично достовірною, бо фактичний коефіцієнт $F_{\text{факт}} = 19,31$ більше за $F_{\text{табл}} = 4,35$.

Аналіз значущості кожного фактора окремо за критерієм Ст'юдента (T-Statistic та P-значення у таблиці) свідчить про те, що не всі фактори є статистично значущими: при рівні $t_{\text{табл}} = 2,22$ лише для фактору X_2 зберігається рівність $t_{\text{факт}} > t_{\text{табл}}$.

Таким чином, зазначену модель не можна вважати адекватною через необхідність виключення змінних X_1 та X_3 .

Шляхом виключення факторів X_1 та X_3 отримуємо модель (2):

$$Y = -64,13 + 226,58 \cdot X_2, \quad (2)$$

Показники адекватності рівняння наведені в табл. 7–9.

Таблиця 7

Регресійна статистика для лінійної моделі залежності сальдо міжнародної торгівлі туристичними послугами від індексу політичної стабільності (побудовано автором)

Показник	Значення
Множинний коефіцієнт кореляції R	0,881834841
Коефіцієнт детермінації R -квадрат	0,777632687
Нормований R -квадрат	0,752925207
Стандартна похибка	118,8012396
Спостереження	11

Таблиця 8

Дисперсійний аналіз для лінійної моделі залежності сальдо міжнародної торгівлі туристичними послугами від індексу політичної стабільності (побудовано автором)

Показник	df	SS	MS	F-критерій Фішера	Значущість F
Регресія	1	444209,6739	444209,6739	31,4735744	0,000329968
Залишок	9	127023,6108	14113,73454		
Всього	10	571233,2847			

Таблиця 9

Результати побудови лінійної моделі залежності сальдо міжнародної торгівлі туристичними послугами від індексу політичної стабільності (побудовано автором)

Параметр	Коефіцієнти	Стандартна похибка	t-статистика	P-значення	Нижні 95 %	Верхні 95 %
Y-перетин	-64,13080941	53,51872537	-1,198287309	0,261406655	-185,1985771	56,93695829
Змінна X_2	226,5838261	40,38832777	5,610131406	0,000329968	135,2190813	317,9485709

Оцінка результатів регресійного аналізу свідчить про дуже високий статистичний зв'язок між результативним показником та впливовою змінною: коефіцієнт кореляції — 0,88 та коефіцієнт детермінації — 0,77 є високими. Аналіз значущості фактора окремо за критерієм Ст'юдента (T-Statistic та P-значення у таблиці) свідчить про статистичну значущість змінної X_2 : при рівні $t_{\text{табл}} = 2,22$ зберігається рівність $t_{\text{факт}} > t_{\text{табл}}$. Статистичну достовірність моделі підтверджує фактичний коефіцієнт $F_{\text{факт}} = 31,47$, що більше $F_{\text{табл}} = 5,12$.

Отже, отримане рівняння (2) дозволяє зробити висновок про прямий зв'язок між індексом політичної стабільності та сальдо міжнародної торгівлі туристичними послугами. Аналіз коефіцієнтів еластичності свідчить про те, що зміна

на 1 % індексу політичної стабільності призводить до аналогічної зміни результату міжнародної торгівлі подорожами на 226,58 %.

Висновки. На підставі проведеного аналізу міжнародної торгівлі туристичними послугами в Україні можна констатувати неефективність зовнішньої торгівлі туристичними послугами в Україні, що підтверджується зростанням імпорту та скороченням експорту туристичних послуг, що призводить до збільшення негативного сальдо торгівлі; зниженням темпів розвитку туристичної діяльності з 2014 р. через нестабільність політичного становища, військового конфлікту на Сході країни, погіршенням соціально-економічного становища тощо.

Проведений кореляційний аналіз залежності сальдо міжнародної торгівлі туристичними послугами та впливових чинників дав змогу встановити, що найбільш значущим чинником у сучасних умовах є політична стабільність у країні.

Таким чином, розвиток зовнішньої торгівлі України туристичними послугами та з її допомогою економіки країни в найближчій перспективі залежить від стабілізації політичного середовища, зниження кризових соціально-економічних явищ, сприяння зміцненню національної валюти.

Напрямами подальших наукових розробок у цій сфері можуть бути дослідження щодо подальшого врахування впливу чинників для розвитку зовнішньоторговельних відносин у сфері туризму.

Список літератури / References

1. International Tourism Highlights. UNWTO. 2019 Edition. Available at: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152>.
2. Camilla Jensen & Jie Zhang (2013). Trade in tourism services: Explaining tourism trade and the impact of the general agreement on trade in services on the gains from trade. *The Journal of International Trade & Economic Development*, V. 22, Issue 3. PP. 398–429. DOI: 10.1080/09638199.2011.574723.
3. Antonio Massieu. Measuring Tourism in the context of International Trade in Services. Available at: <http://mdgs.un.org/unsd/tradeserv/db/docs/Doc39-CPM-091-Berlin-ISI.pdf>.
4. Webster, A., Fletcher, J., Hardwick, P., Morakabati, Y. (2007) Tourism and Empirical Applications of International Trade Theory: A Multi-Country Analysis. *Tourism Economics*, 13 (4), pp. 657–674.
5. Sylvain Petit. (2017). International trade in services and inequalities: empirical evaluation and role of tourism services. *Tourism Economics*, IP Publishing, 23 (5), pp.1069–1075. Available at: [ff10.1177/1354816616672361ff.ffhal-01830362f](https://doi.org/10.1177/1354816616672361ff.ffhal-01830362f)
6. Білоцерківський О. Б. Туристичні послуги як важливий аспект міжнародної торгівлі. *Інтелект XXI*. 2018. № 2. С. 12–15.
7. Bilotserkivskiy, O. B. (2018). *Turystychni posluhy yak vazhlyvyi aspekt mizhnarodnoi torhivli* [Tourist services as an important aspect of international trade]. *Intelekt XXI* [Intelligence XXI], no. 2, P. 12–15.
8. Горіна Г. О., Чернега О. Б. Визначення місця національного ринку туристичних послуг у ієрархічній структурі туристичного простору країн ЄС. *Торгівля і ринок України*. 2018. № 2. С. 165–171. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tiru_2018_2_21.
9. Horina, H. O., Cherneha, O. B. (2018). *Vyznachennia mistsia natsionalnoho rynku turystychnykh posluh u ierarhichnii strukturi turystychnoho prostoru krain ES* [Determining the place of the national tourist services market in the hierarchical structure of the tourist space of EU countries]. *Torhivlia i rynek Ukrainy* [Trade and Market of Ukraine], no. 2, pp. 165–17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tiru_2018_2_21
10. Давидюк Л. П., Турлюк І. В. Україна на міжнародному ринку туристичних послуг: сучасний стан та перспективи розвитку. *Молодий вчений*. 2016. № 12.1. С. 717–720. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_12.
11. Davydiuk, L. P., Turliuk, I. V. (2016). *Ukraina na mizhnarodnomu rynku turystychnykh posluh: suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku* [Ukraine in the international tourist services market: current state and prospects for development]. *Molodyi vchenyi* [Young scientist], no. 12.1, pp. 717–720. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_12.
12. Козубова Н. В. Туристичні послуги як об'єкт ринкових відносин в Україні. *Інноваційна економіка*. 2014. № 2. С. 137–143.
13. Kozubova, N. V. (2014). *Turystychni posluhy yak obiekt rynkovykh vidnosyn v Ukraini* [Tourist services as an object of market relations in Ukraine] *Innovatsiina ekonomika* [Innovative economy], no. 2, pp. 137–143.
14. Мальська М. П., Антонюк Н. В., Ганич Н. В. Міжнародний туризм і сфера послуг : підручник. К. : Знання, 2008. 661 с.
15. Malska, M. P., Antoniuk, N. V., Hanych, N. V. (2008). *Mizhnarodnyi turizm i sfera posluh* [International tourism and services]. Kyiv, Znannia, 661 p.
16. Рахман М. С., Оніщенко В. С. Аналіз кон'юнктури ринку міжнародних туристичних послуг України. *Приазовський економічний вісник*. 2018. № 5 (10). С. 34–40.
17. Rakhman, M. S., Onishchenko, V. S. (2018). *Analiz koniunktury rynku mizhnarodnykh turystychnykh posluh Ukrainy* [Analysis of the international tourism market in Ukraine] *Pryazovskiy ekonomichnyi visnyk* [Azov Economic Bulletin], no. 5 (10), pp. 34–40.
18. Динаміка зовнішньої торгівлі послугами за видами : сайт Державного комітету

статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

State Statistics Service of Ukraine. *Dynamika zovnishnoi torhivli posluhamy za vydamy* [Dynam-

ics of foreign trade in services by type]. Available at : <http://ukrstat.gov.ua>.

13. TheGlobalEconomy.com. Available at: <https://www.theglobaleconomy.com>.

Objective. *The purpose of the study is to analyze the international trade in tourist services of Ukraine in modern conditions and identify the key factors of its development.*

Methods. *The research methods are the dialectical method of scientific knowledge, general scientific methods: analysis, synthesis, systematization, comparison, the method of relative values (for analyzing information on the dynamics, structure and effectiveness of international trade in tourism services), the graphical method (for visualizing the results), methods of economic and mathematical statistics and modeling (to build correlation-regression models of the influence of factors on the development of international trade in travel-related services), abstract logical method (to draw conclusions).*

Results. *The dynamics of exports, imports and balances of international trade in tourist services of Ukraine is analyzed. An assessment of the effectiveness of Ukraine's foreign trade in travel-related services has been carried out. A decrease was found in the effectiveness of international trade in tourism services, which is expressed in an increase in the negative balance of foreign trade operations, reformatting of the structure of foreign trade in tourism services in favor of a 31 % increase in the share of imports, and a decrease in the rate of development of tourism activity since 2014 due to negative political and socio-economic phenomena.*

To determine the key parameters for the development of international trade in tourism services in Ukraine, a multivariate correlation and regression analysis was carried out. A regression model of the dependence of the effectiveness of foreign trade in tourism services on political stability in the country is obtained. It is concluded that a 1 % change in the political stability index leads to a similar change in the result of international travel trade by 226.58 %.

Key words: *international trade, tourist services, balance of international trade in tourist services, correlation-regression analysis.*

Цель — проанализировать международную торговлю туристическими услугами Украины в современных условиях и выявить ключевые факторы ее развития.

Методы. Методами исследования были: диалектический метод научного познания, общенаучные методы: анализ, синтез, систематизация, сравнение, метод относительных величин (для анализа информации о динамике, структуре и результативности международной торговли туристическими услугами), графический метод (для визуализации полученных результатов), методы экономико-математической статистики и моделирования (для построения корреляционно-регрессионных моделей влияния факторов на развитие международной торговли услугами, связанные с путешествиями), абстрактно-логический метод (для формулирования выводов).

Результаты. Проанализирована динамика экспорта, импорта и сальдо международной торговли туристическими услугами Украины. Проведена оценка эффективности внешней торговли Украины услугами, связанными с путешествиями. Установлено снижение результативности международной торговли туристическими услугами, которое выражается в увеличении отрицательного сальдо внешнеторговых операций, переформатировании структуры внешнеторгового оборота туристическими услугами в пользу роста доли импорта на 31 %, снижении темпов развития туристической деятельности с 2014 г. из-за негативного политического и социально-экономического явления. Для определения ключевых параметров развития международной торговли туристическими услугами Украины проведен многофакторный корреляционно-регрессионный анализ. Получена регрессионная модель зависимости результативности внешнеторговых операций туристическими услугами от политической стабильности в стране. Сделан вывод о том, что изменение на 1 % индекса политической стабильности приводит к аналогичному изменению результата международной торговли путешествиями на 226,58 %.

Ключевые слова: международная торговля, туристические услуги, сальдо международной торговли туристическими услугами, корреляционно-регрессионный анализ.

Надійшла до редакції 15.10.2019